

Gazeteciliğin Geleceğini Geçmişte Aramak: Gazetecilerin Perspektifinden Haber Dergiciliği¹

Searching the Future of Journalism in the Past: News Magazine Journalism from the Perspective of Journalists

Nedim Serhat BİLECEN²

ÖZ: İnternetin ortaya çıkışıyla yaşanan dönüşüm, medya içeriklerinin üretiminde kullanılan teknolojik gelişmelerle birlikte haberciliğin dönüşmesini beraberinde getirmiştir. Toplumsal, kültürel, teknolojik ve ekonomik değişimlerle paralellik gösteren bu dönüşüm gazetecilik pratiklerini yeni uygulama alanları ve rolleriyle tanıştırmıştır. Geleneksel gazetecilik her ne kadar yeni medyanın etkisiyle gücünü kaybetmiş gibi gözükse de bilgi kirliliğinden uzak olan yapısıyla güven konusunda hala tercih edilebilirliğini sürdürmektedir. Ancak geleneksel gazetecilik pratikleri bir bütün olarak düşünülse de bu pratikleri oluşturan bileşkerler içerisinde mesleki pratiklerin icra edilmesi değişmektedir. Bu noktada bir zamanlar Türkiye'nin nabzını tutan, bütün hafta yaşanan gelişmeleri okuyucularına derinlemesine aktaran, zaman zaman ülkenin gündemini belirleyen ve gazetecilik mesleğini icra etme şekilleriyle gazetelerden ayrılan haber dergileri yayımlanırdı. Her ne kadar basın tarihinde gazetelerin arka planına atılmış olsa da tabiri caizse bir gazetecinin geçebileceği en iyi tezgâh olarak birçok gazetecinin yetişmesinde önemli bir okul görevi gören haber dergileri, okuyucular için her zaman önemli bir alternatif olmuştur. Dijitalin birçok alanı ele geçirmesiyle yaşanan dönüşümden payını alan dergicilik sektörü içinde haber dergileri ise bu dönüşüme beklenen şekilde adapte olamamışlardır. Dünyadaki öncüllerinin yayınlarını hem dijital hem de basılı olarak sürdürdükleri haber dergilerinin günümüzde Türkiye'de kaybolmuş olmalarının nedenlerini ortaya koymak bu çalışmanın ana amacını oluşturmuştur. Bu amaç kapsamında ise haber dergilerinin yaşadıkları süreç yapılan çalışmada düz çizgisel bir tarihsel anlatıdan ziyade bu alanda çalışmış gazetecilerin aktardıkları deneyim üzerine odaklanılmıştır. Deneyimler yazılı tarihte anlatılan olaylardan farklı olarak arka planda yaşananları alanda çalışan gazetecilerin gözünden aktarması yönünden oldukça değerlidir. Bilgiye ulaşan, düzenleyen ve yorumlayan kişi olarak gazetecilerin konumları ve yaşanan dönüşümler mesleğin geçirdiği değişimleri anlamlandırmak açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Gazeteci, Gazetecilik, Dergicilik, Haber Dergiciliği, Dijital Dönüşüm

¹ This study was prepared based on the doctoral thesis titled "Transformation of Media and the Phenomenon of News Magazine Publishing in Turkey After 1980", which we completed on 10.04.2023 under the supervision of Prof. Dr. Günseli Bayraktutan.

² Assist. Prof. Dr., Giresun University, Tirebolu Faculty of Communication Faculty, Department of Journalism
e-mail: nedim.bilecen@giresun.edu.tr **ORCID:** 0000-0001-9533-8212

Atf/Citation: Bilecen, N.S. (2024). Gazeteciliğin Geleceğini Geçmişte Aramak: Gazetecilerin Perspektifinden Haber Dergiciliği. Intermedia International e-Journal, 11(21) 182-198. doi: 10.56133/intermedia.1527701.

Extended Abstract: In today's world, where digital has taken over many fields, journalism has also undergone radical changes, especially in terms of news production and news distribution-publication, as a part of this transformation in recent years. In this new understanding of journalism where space and time are determinants, the phenomenon of speed both determines the quality and content of news and changes the structure of news consumption. However, this does not mean printed communication tools have lost effectiveness. Many media organizations continue their activities both digitally and in print. At this point, although newspapers generally stand out as the tool people use to access news, magazines should be considered as an old and effective tool as newspapers in the historical process. Magazines have always been a different option for readers with their special/file/research news on different topics, paper quality, original page designs, and illustrations accompanying the news.

The transformation experienced with the emergence of the Internet has brought about the transformation of journalism with the technological developments used in the production of media content. This transformation, which is parallel to social, cultural, technological, and economic changes, has introduced journalistic practices to new application areas and roles. Although traditional journalism seems to have lost its power under the influence of new media, it is still preferable in terms of trust with its structure which is far from information pollution. However, although traditional journalism practices are considered as a whole, the execution of professional practices changes within the components that make up these practices. Although the most basic structure in journalism is what the news is, how to find it, and how to verify and present it, the implementation of this practice differs according to the tools. Although the codes and ethical rules of the profession are fixed, journalistic practices vary according to the medium in which they take place, from radio to television, from the internet to social media, and in this sense, there are various distinctions between newspapers and magazines representing traditional journalistic practices.

When the history of the Turkish press is analyzed, the first magazines appeared shortly after the publication of the first newspaper and various types of magazines started to be published depending on the conditions experienced over time. News magazine, which is one of these types, is defined as magazines that present the events that develop during a week to its readers with their past, future, and all their details. The most important difference of news magazines, which present multifaceted, complex, long-term events with a certain style and the most striking points, from other magazines is that the news is prioritized and commentary articles or interviews are presented as a complement to the news. The importance of news magazines as a representative of the research-based journalism approach is that they fulfill the news reporting mission undertaken by newspapers in various periods and conditions and are a significant tool in setting the agenda. In addition, news magazines, which seek to answer the question 'how it happened' rather than 'what happened' and invite their readers who are curious about the behind-the-scenes of the events to think more deeply, have both served as a school in the training of many journalists and have played a role as a critical alternative of polyphony in the press-democracy relationship.

News magazines, which were introduced to Turkey in the 1950s, when the country transitioned to multi-party life, are one of the important building blocks of Turkish Press History with both the mission they undertook and the competition with newspapers. News magazines, which have made a significant contribution to the shaping of the field of journalism, could not adapt to the digital environment we are in and could not survive. This study started from this point and analyzed why news magazines disappeared by revealing their position in the field of journalism. In this context, journalists who have worked in the field of news magazine publishing were interviewed and the internal structure of the news magazine publishing field was revealed through their own experiences. In the qualitatively designed study, interviews were conducted with 11 journalists who worked in news magazines. At this point, all components of news magazines were included in the study by paying attention to the distribution of journalists as editor-in-chief, editor-in-chief, editor, news manager, reporter, and designer. Thus, the experiences of the journalists draw a road map for understanding the transformation of the journalism profession in terms of information pollution, fake news, and trust issues discussed today and the changes in the professional practices of journalism.

Key Words: *Journalist, Journalism, Magazine, News Magazines, Digital Transformation*

GİRİŞ

Dijitalleşmenin birçok alanı ele geçirdiği günümüzde gazetecilik alanı da bu değişimin bir parçası olarak son yıllarda özellikle haber üretimi, iletimi ve yayımı konularında köklü değişimlere uğramıştır. Mekân ve zamanın belirleyici olduğu bu yeni gazetecilik anlayışında hız olgusu haberin niteliğini ve içeriğini belirlemekte ve haberin tüketim yapısını değiştirmektedir. Ancak bu, yazılı basının etkinliğini kaybettiği anlamına gelmemektedir. Halihazırda pek çok medya kuruluşu hem dijital hem de basılı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu noktada gazeteler genellikle haber alma aracı olarak öne çıksa da dergilerin de tarihsel süreçte gazeteler kadar eski ve etkili bir araç olduğu değerlendirilmelidir. Nitekim dergiler çeşitli konulara ilişkin özel/ araştırma haberleri, materyal kullanımı, kâğıt kalitesi, özgün sayfa tasarımları ve görselleriyle okuyucular için her zaman farklı bir tercih olmuştur. Her ne kadar geleneksel gazetecilik uygulamaları bir bütün olarak görülse de bu pratikleri oluşturan bileşeler içerisinde mesleki pratiklerin icra edilmesi değişmektedir. Öte yandan gazetecilikte haberin ne olduğu, nasıl bulunacağı, doğrulanması ve sunulması en temel yapı olarak karşımıza çıksa da bu pratiğin uygulanması araçlara göre farklılık göstermektedir. Mesleğin kuralları ve etik kodları sabit olsa da gazetecilik uygulamaları radyodan televizyona, internette sosyal medyaya kadar farklılık gösterir ki bu anlamda gazeteler ve dergiler arasında da çeşitli ayrımlar söz konusudur.

Türk basın tarihine bakıldığında ilk gazetenin yayımlanmasından kısa süre sonra ilk dergiler ortaya çıkmış ve zaman içinde değişen koşullara paralel olarak çeşitli dergi türleri yayımlanmaya başlamıştır. Bu türlerden biri olan haber dergileri ise okuyucularına bir hafta boyunca gelişen olayları tüm detaylarıyla sunan dergiler olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacı gazetecilik anlayışının bir temsilcisi olarak nitelenen haber dergilerinin önemi ise farklı dönem ve koşullarda gazetelerin haber verme misyonunu üstlenmeleri ve gündem belirlemede önemli rol oynamalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca 'ne oldu' sorusunun değil 'nasıl oldu' sorusunun cevabını arayan ve olayların perde arkasını merak eden okuyuculara seslenen haber dergileri hem birçok gazetecinin yetişmesinde bir okul misyonu üstlenmiş hem de basın-demokrasi arasındaki ilişkide çoksesliliğin önemli bir alternatifi olmuştur.

Bu noktadan hareketle yapılan çalışmada da haber dergilerinin tarihsel süreç içerisinde dijitalleşme sürecine neden adapte olamadıkları ve etkinliklerini kaybetme nedenleri sorgulanmış ve geleneksel gazeteciliğin uygulama alanlarından birisi olan haber dergilerinin kaybolmasının gazetecilik mesleğinin günümüzde tartışılan (yalan haber, teyitli bilgi, hız-yavaşlık vb.) durumuna etkisinin olup olmadığı tartışılmıştır. Bu kapsamda haber dergilerinde çalışmış gazeteciler ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve kendi deneyimleri üzerinden yaşanan süreç ortaya konmuştur.

1. Haber Dergiciliğine Kısa Bir Bakış

Türkiye'de dergiciliğin başlangıcını gazetelerden ayrı düşünmek yanlış olur. Öyle ki Türk basın tarihine bakıldığında ilk gazetenin yayımlanmasından kısa bir süre sonra dergiler ortaya çıkmış ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu anlamda Türkiye'de yayımlanan ilk dergi bilimsel bir içerikle 1849 yılında çıkan "*Vekayi-i Tıbbiye*"dir (Varlık, 1985, s. 112). Tıbbi konuları içeren bir meslek dergisi olarak nitelenebilecek bu derginin ardından gerçek anlamda dergi niteliği taşıyan ilk yayın ise 1862 yılında Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Derneğinin yayın organı olarak çıkan ve Tanzimat dönemi aydınlarının sesi olarak bilimsel gelişmelere yer veren "*Mecmua-ı Fünun*"dur (Çavdar, 1982, s. 83). İlerleyen süreç dergicilik alanında önemli atımlara sahne olmuştur. İlk resimli dergi "*Mir'at*" 1862'de yayımlanır. Dönemin ilklerinden birisi de 1869 yılında Türk dergiciliğinin ilk çocuk dergisi niteliğini taşıyan "*Mümmeyyiz*"in çıkarılmasıdır (Yıldırım, 2006, s. 70). Aynı yıl Terakki gazetesinin eki olarak yayımlanan "*Terakki-i Muhedderat*" ilk kadın dergisi olarak kabul edilmektedir. Politik eleştirinin Türk mizahının içine konumlanması da bu döneme denk gelmiş ve 1870 yılında ilk mizah dergisi "*Diyojen*" yayın hayatına başlamıştır (Arık, 2013, s. 92). 19. yüzyılın son on yılına ise 1891 yılında Ahmed İhsan (Tokgöz) tarafından yayımlanmaya başlayan "*Servet-i Fünûn*" damgasını vurmuştur.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla oluşan göreceli özgürlük ortamında yayımlanan dergilerin sayısında önemli bir artış olmuş ve fikir dergiciliği daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır (Girgin, 2001, s. 75). Kurtuluş Savaşının yaşandığı Millî Mücadele yıllarında "*Ümid*" (1919), "*Büyük Mecmua*" (1919), "*Kurtuluş*" (1919), "*Aydede*" (1920) ve "*Aydınlık*" (1921) gibi dönemin önemli dergileri millî mücadeleye destek vermişlerdir (Yapar, 1999, s. 47). Cumhuriyet döneminde ise öne çıkan dergi 1922 yılında Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından yayımlanmaya başlayan ve çeşitli aralıklarla 1977 yılına kadar yayın hayatını sürdürerek siyasi mizah alanında en uzun yayımlanan

yayın organı olan “*Akbaba*”dır. Dönem içerisinde tür olarak birçok farklı dergi yayın hayatına başlasa da İkinci Dünya Savaşı ve ardından Soğuk Savaş döneminde dergicilikte ciddi bir yavaşlama yaşanmıştır. Ayrıca 1940 yılında Anayasada yapılan değişikliklerle beraber Türk basını ciddi yaptırımli sansür hükümleriyle karşılaşmıştır (Tellan & Güngör, 2009).

Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950'li yıllarda ise Amerika ve bu ülkenin sansasyonel haber odaklı yayıncılık anlayışı dergi sektörünü de etkilemeye başlamıştır. Aynı dönem dergicilik sektörü haber-aktüalite türü olan olarak adlandırılan ve bu çalışmanın merkez noktasını oluşturan haber dergileriyle tanışmıştır.

Türkiye’de haber dergilerinin serüveni 15 Mayıs 1954 tarihinde Metin Toker önderliğinde yayımlanmaya başlayan *Akis* ile başlamıştır (Şahin, 1984, s. 57). Metin Toker ve arkadaşlarının Amerika’nın *Time* dergisine benzer ciddi bir siyasi aktüalite dergisi çıkarma amacıyla yayımlamaya başladıkları *Akis*, yayımlandığı süre boyunca ağırlıklı olarak iç politika konularına değinmiş ve derginin kapak konuları ise gündemden seçilmiştir (Özcan, 1996, s. 144-145). Üslubu, yazı türleri ve yazılardaki zengin, renkli ve keyifli dil *Time* ile neredeyse aynı olan *Akis* dergisi kısa zamanda büyük bir şöhrete ulaşmış ve dönemin gazetelerinden çok daha etkili bir rol üstlenmeye başlamıştır. Demokrat Partiye (DP) yakınlığıyla bilinen Metin Toker süreç içerisinde gelişen farklı iki olayla³ bir anda DP’ye karşı muhalefetin ana aktörlerinden birisi haline gelmiştir. 1960 askeri darbesinden sonra ülkede yaşanan yeni yönelim ve arayışlar derginin ilgi kaybetmesine neden olmuş ve sektörün ofsete girmesiyle beraber *Akis* 1968 yılında yayın hayatına son vermiştir. *Akis*’in başlattığı yeni yayıncılık anlayışı ve bu anlayışın özellikle siyasi çevreler tarafından tutulması dönemde birçok farklı adımın atılmasının önünü açmıştır. Altumur Kılıç’ın çıkardığı *Devir* ve Orhan Birgit, Şahap Balcıoğlu, Özcan Ergüder, Ali İhsan Göğüş tarafından yayımlanmaya başlayan *Kim* dergisi bahsi geçen dönemin önemli örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1970’li yıllarda ise yayın aralıkları çok uzun soluklu olmayan (*Ortam/Yeni Ortam, 7 Gün, Devir II*) birçok farklı haber dergisi yayımlanmıştır. Ancak öne çıkan dergi *Akis*’ten sonra en uzun yayımlanma süresine sahip olan Mehmet Ali Kışlalı’nın *Yankı* dergisidir. Özel haber ve söyleşiler ile okuyucuyu kazanmaya çalışan *Yankı*, olayların ayrıntılarına verilen önem, kısa ve öz anlatım ile yeni bir yaklaşım sergilemiştir. (Özdemir, 1992, s. 45-46). *Yankı*’nın belki de diğer haber dergilerinden en önemli farkı dergide yer alan konular bir ‘haber alma’ kadrosu tarafından toplandıktan sonra yazarlar kadrosunun önüne gelmesi ve burada son şeklinin verilmesidir. Bu yöntem ile doğruluğu kontrol edilmemiş bilgilerin veya perde arkası söylentilerin dergide yer alması önleniyordu. Ayrıca dergi gazeteciliğe yeni başlamış kişilerce çıkarılıyor ve bir okul görevi görüyordu (Hürkan, 2006, s. 103-107).

1980’lere gelene kadar dergilerin genellikle Amerikan haber dergiciliği anlayışına dayanan ve en belirgin örneği olan *Time*’i taklit eden bir yapı ve biçime sahip olduğu görülmektedir. 1980’ler ise Türkiye’nin yepyeni siyasi ve toplumsal şartlara sahip olduğu bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan haber dergilerini de mevcut şartların ışığında değerlendirmek gerekmektedir. O yıllarda yayımlanan haber dergilerinin yayın politikası ve seçilen haberlerin işlenişinde dönemin toplumsal, siyasal ve ekonomik koşulları belirleyici olmuştur⁴. Süreç içerisinde *Arayış, Yeni Gündem, Haftaya Bakış, 2000’e Doğru/Yüzyıl, Aksiyon* gibi çıktıkları dönemde ses getirmiş haber dergileri olsa da bir tür olarak haber dergilerinin değişimini yansıtan ve öne çıkan dergiler *Nokta, Tempo ve Aktüel*’dir.

Kendisinden sonra çıkan birçok haber dergisine örnek oluşturan *Nokta*, 15 Şubat 1982 yılında “Haftalık Magazin Dergisi” olarak yayımlanmaya başlamıştır. Yaşanan sürekli değişimler ışığında ne magazin dergisi ne de haber dergisi olmayı başarabilen *Nokta*, 28 Şubat 1983 tarihli 53. sayısıyla birlikte tamamen haftalık haber dergisi formuna dönüşerek hem içerik hem de biçimini değiştirmiştir (Özcan, 1996, s. 75-76). *Nokta* daha önceki haber dergilerinin “haftanın olaylarını özetleyen” tavrından farklı olarak “kendi gündemini kendi oluşturma” anlayışına geçiş yaparak bir ilke atmış ve basın tarihine iz bırakmış birçok habere imza atılmıştır. Dergi aynı zamanda tiraj

³ Birincisi Metin Toker ana muhalefet partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı İsmet İnönü’nün kızı Özden İnönü ile evlendi. İkincisi ise 1954 seçimlerini büyük çoğunlukla kazanan DP’nin demokratik ve hoşgörülü bir yönetim sergileyeceği beklentisinin aksine özgürlükleri kısıtlayıcı yollara başvurması oldu. Muhalefet bu duruma karşı büyük bir direnç gösterince ciddi kutuplaşmayla beraber iç politika büyük bir demokrasi kavgasına dönüştü (Şahin, 1984, s. 57-58).

⁴ Haber dergilerinin bahsi geçen dönemde yaşadığı dönüşüm ve sonrasındaki kırılmalar bir sonraki başlıkta irdelenmiştir.

getiren kapaklarla birlikte sağlık, cinsellik, insan hakları, türban, din ve tarikatlar gibi önemli toplumsal sorunlara ışık tutmuştur (Özdemir, 1992, s. 72).

Sedat Simavi'nin 1987 yılında yayımlanmaya başlayan *Tempo*'su ise haftalık haber dergiciliğine biçim ve içerik açısından yeni boyutlar eklemiş ve magazin öğelerini daha öne çıkarması, kısa-çok haber ve yoruma yer vermesi nedeniyle farklı bir anlayış getirmiştir. Bu anlayış en sert politik ve toplumsal konuları gündemine alarak toplumda yükselen eğilim ve tartışmaların odak noktalarını kapağına taşımaya çalışan yeni bir yayımcılığı beraberinde getirmiştir (Yıldırım, 2006, s. 153). Uzun süre yayın hayatını bu anlayış ile sürdüren *Tempo*, 2009 yılında aylık olarak çıkan bir yaşam tarzı dergisi formatına geçmiştir. 2016 yılında ise yeterli satış rakamlarına ulaşamaması ve bağlı olduğu Doğan Medya Grubu'nun aldığı ekonomik daralma kararı sonrası yayın hayatı sona ermiştir. Ercan Arıklı'nın 1991 yılında dergicilik tarihine hediye ettiği *Aktüel* dergisi ise içerideki haberlerle alakası olmayan kapak kullanımı, kaliteli kâğıt baskı ve alışılmadık mizanpaj yapısıyla dikkat çekiyordu. *Aktüel*'in o dönem öne çıkan bir başka özelliği de derginin ilk çıkışında vurguladığı 'değişimcilik' prensibinin gereği olarak teknolojideki son gelişmeleri takip ederek ondan yararlanmaktı. Bu durumun en net örneği ise derginin 1995 yılında uluslararası bilgisayar ağı Internet'e bağlanan ilk Türk yayın organı olmasıydı (Çoban, 2006, s. 16)⁵. Yaşanan süreç içerisinde sahiplik yapısı el değiştiren *Aktüel* dergisi, 2004 yılında yapısal bir değişikliğe gitmiş ve ismini *Yeni Aktüel* olarak değiştirmiştir. Bu değişiklik ile birlikte yayın politikasında da daha ciddi içeriklere yer vermeye başlayan *Yeni Aktüel* bir süre yayımlarına devam etmiş ancak Ocak 2007'de borçları nedeniyle TMSF tarafından el konulmuştur. Aralık 2007'de ihale ile Ahmet Çalık'ın yönetimindeki Turkuvaz A.Ş.'ye satılması ile birlikte yayımlarında çeşitli aralıklarla duraksama yaşayan *Yeni Aktüel*, 2013 yılında Orhan Cemal Kalyoncu'nun Turkuvaz Medya Grubunu satın almasıyla yeni bir döneme girmiş ancak yayın hayatına düzenli olarak devam edememiştir. Ancak aradan geçen uzun sürenin ardından dergi yeni yüzü, biçimi ve yapısıyla Nisan 2020 tarihinde "*Yeni Aktüel Weekend*" adıyla okuyucularına yeniden merhaba demiştir (Sabah, 2020). Ancak bu sayıdan sonra başka bir sayı çıkaramamıştır.

Dünyadaki çoğu örneğinin halen yayımlandığı veya yaşanan dijital dönüşüme ayak uydurduğu günümüzde Türkiye'de birçok gazetecinin yetişmesinde önemli bir okul görevi gören haber dergilerinin kaybolması veya dijitalleşme sürecine neden adapte olamadıkları bu çalışmanın ana sorunsalıdır. Hem bu sorunsalı anlamlı bir çerçeveye oturtmak hem de haber dergilerinin günümüzdeki durumunu değerlendirmek açısından haber dergilerinin 1980'li yıllar ile sonrasında yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimden etkilenerek sansasyonel haberciliğe geçiş sürecini irdelemek oldukça önemlidir.

2. Haber Dergiciliğinde Dönüm Noktaları

1954 yılında *Akis* ile başlayan haber dergilerinin serüveni yaşanan süreç içerisinde toplumsal koşullar ve siyasi ortamın değişmesiyle sürekli yön değiştirmiştir. Ancak haber dergiciliği esas belirleyici kırılma anları 1980 askeri darbesi ve sonrasında yaşanan değişimde yatmaktadır. Özellikle magazinleşme, basın dışı sermayenin alana dahil olması ve 2001 krizinden sonra yaşanan dönüşüm haber dergilerinin kaybolmasındaki en önemli nedenler olarak görünmektedir.

12 Eylül 1980'de yapılan darbeyle birlikte iktidarı eline alan generaller (MGK) siyasal sistemde köklü değişimler yapmak amacıyla o döneme kadar faaliyetlerini sürdüren partilerin feshedilmesi, dönemin siyasetçilerinin siyasetten men edilmesi ve siyasi konuların alenen tartışılmasını yasaklayan bir dizi karara imza atmıştır (Zürcher, 2000, s. 406). Ceyhun'a (1985, s. 236) göre yasaklar nedeniyle içerik noktasında büyük sıkıntı yaşayan basın bir yandan risksiz bölgeye yani daha kurgusal haberlere yönelirken diğer yandan da boş kalan politika sayfalarını yeni şeyler ile doldurma çabasının içine girmiştir. Magazin ağırlıklı *bulvar gazeteciliğinin* yükselmeye başladığı bu dönemde gazeteler 'özel hayat' haberlerine yer ayırmaya başlayarak o döneme kadar toplum için tabu sayılan konuları ele almaya başlamıştır. Cinsel eğilimlerin sınıflandırıldığı bu dönemde zengin ve sosyeteye ait haber ve fotoğraflar, sanatçı ve artistlerle ilgili sıradan olaylar gazete ve haber dergilerinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur (Soygüder, 2003, s. 94). Aslında yaşanan toplumsal ve kültürel değişimin neden olduğu kimlik arayışı yeni haber alanları yaratmıştır. Genelde basın, özde ise haber dergileri bu yeni haber alanlarını uç noktalarına kadar geniş-

⁵ Bahsi geçen bilgi çalışma kapsamında görüşülen ve uzun yıllar *Aktüel* dergisinde çalışmış Mine Akverdi Denктаş tarafından doğrulanmıştır. *Aktüel* bu anlamda yayınlarını internet ortamına aktaran Türkiye'deki ilk yayın kuruluşudur.

letmişler ve 80'li yıllarda basının uzaklaştırıldığı siyasetin yerini özel hayat, cinsellik ve tüketim gibi konular almıştır. Haber dergileri için bir kırılma noktası olarak adlandırılabilir bu geçiş döneminin öne çıkan örneği *Nokta* dergisiydi ve yaşanan değişimin ruhunu iyi yakalamıştı. Tabu olarak görülen, yavaş yavaş insanların yüksek sesle konuşmaya başladığı konuların başında cinsellik geliyordu ve *Nokta* bu konuyu sayılarında iyi kullanmıştı. *Nokta* özelinde öne çıksa da hem o dönemdeki hem de daha sonraki haber dergilerinin cinselliğe bu ilgisinin gerekçesi cinsel sorunları gündeme getirerek çözüm önerisi sunma düşüncesi idi. Genellikle ana eksen cinsellik konusundaki bilgisizlik ve eğitimin gerekliliği ile bu bilgilenme sonucunda cinsel hayatın renklendirilmesi ve canlanmasıydı (Çeliker, 2011, s. 285).

Nokta'nın değişen habercilik anlayışına 80'lerin sonuna doğru ortaya çıkan *Tempo* dergisi de eşlik edince dönemin bir başka önemli özelliği daha ortaya çıkmıştır. 1980'lere kadar varlığını sürdüren haber dergileri Ankara merkezli olarak yayımlanırken 1980'lerde ise eksen İstanbul'a kaymıştır. Başkent merkezli dergilerin iç politika konusunda istihbarat açısından avantajlı olduğu bu dönemde habere ağırlık verilirken İstanbul merkezli dergilerde kültür sanat konularına daha fazla yer ayrılmıştır. Ancak artık haber dergilerinin İstanbul merkezli oluşu geçmişte yaşanan durumun başka bir versiyonu gibiydi. Haberdan bir anda konu odaklı anlayışa geçiş dönemin dergileri açısından farklılaşmanın başka bir boyutunu temsil ediyordu (Suiçmez, 2009, s. 78). İmaj ve haber dilindeki üslubunda ciddi anlamda değiştiği bu dönemde haber dergileri artık kendilerine cazip *gelen haberdan konuya atlama* yaklaşımıyla özellikle aynı şeyleri tekrar üretmiş ve yoğun şekilde kullandıkları cinsellik, insan hakları, din gibi konular cilalanarak yeniden gündeme getirilmiştir.

Haber dergilerinin yaşadığı dönüşümsel kırılma anlarından birisi de genel olarak Türk basını içinde önemli bir değişime neden olan basın dışı sermayenin alana girmiş olmasıdır. 1980'li yıllara kadar gazetecilik mesleğinden gelen ailelerin hâkim olduğu basın sektörü, yaşanan gelişmelere paralel olarak basın dışında faaliyet gösteren sermaye gruplarının yönetimine geçmeye başlamıştır. Başka bir deyişle 1980 sonrası uygulanan ekonomi politikaları sonucu üretim-tüketim-kâr üçlemesi basını da kapsamış ve sayıları gittikçe artan iş insanları bu yapının içerisine dahil olmaya başlamışlardır (Engin, 2019, s. 197). Bununla birlikte basın-siyasi iktidar ilişkileri bu dönemde ideolojik anlamdaki siyasi önceliğini yitirerek; kısa-orta vadeli destek ve karşılıklı menfaatler dengesine kaymıştır (Yılmaz, 2018, s. 112). Haber dergileri özelinde yabancı sermayenin devreye girmesiyle başlayan sermayesel dönüşüm haber dergilerinin yayın politikalarından içeriklerine, kapak tasarımlarından işlediği konulara kadar birçok değişimi beraberinde getirmiştir.

Özel televizyon yayıncılığının başlaması farklı sermaye gruplarının da ilgisini çekmiş ve bu alana yapılan yatırımlar hızla artmaya başlamıştır. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte yeniden yaşanan sermayesel dönüşümlere ek olarak yaşanan önemli bir dönüm noktası da 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 2002 yılında iktidara gelmesidir. AK Parti dönemiyle birlikte Türkiye ekonomisi, siyaset, eğitim, sağlık ve birçok toplumsal alanda önemli değişimler yaşamış ve medya da bu değişimden payına düşeni almıştır. İktidarının devamını sağlamak için medya desteğinin öneminin farkında olan AK Parti, bir anlamda kendi medyasını yaratma çabasının içine girmiştir (Ayan, 2019, s. 15). İçeriklerde ve yayın politikalarında yaşanan değişimin yanı sıra öne çıkan bir dönüşüm de medya çalışanları özelinde yaşanmıştır. Politik görüşlerden bağımsız olarak AK Parti'ye muhalif olan her gazeteci, köşe yazarı, program yapımcısı ve sunucu üzerinde baskı, işini kaybetme, meslektan dışlanma ve itibarsızlaştırma gibi yaptırımlar uygulanmış ve bir anlamda politikaların eleştirilmediği ve gazetecilik ile yayıncılık anlayışlarının hükümet tarafından şekillendirildiği bir medya ortamı yaratılmıştır (Çam & Yüksel, 2015, s. 70-71).

Yaşanan tüm bu kırılmalardan oldukça etkilenen haber dergileri ise sektörü neredeyse tamamen ele geçiren kâr odaklı yayıncılık anlayışının tabiri caizse kurbanı olmuş ve birçok haber dergisi faaliyetlerini sonlandırmak zorunda kalmıştır. Dijitalleşme sürecine de adaptasyon sağlayamayan birkaç haber dergisi de haftalık haber dergisi formatlarını aylık life-style (yaşam tarzı) formatına dönüştürse de belli bir süre sonra yayım hayatları son bulmuştur.

3. Yöntem ve bulgular

Bilimsel çalışmalarda teori ve pratiğin iç içeliğini en iyi sağlayan araç nitel araştırmalardır ve bu araştırmalar; "İnsan ve yerlere duyarlı olan doğal ortamdaki veri koleksiyonlarını ve hem tümevarım hem de tümdengelimli, örnektü ve temalar kuran veri analizlerini içeren bir yaklaşım kullanırlar. Nihai yazılı bir rapor veya sunum; katılımcıların

seslerini, araştırmacının derin düşüncelerini, problemin kompleks bir açıklama ve yorumlamasını ve literatüre katkısını veya değişim çağrısını içerir” (Creswell, 2013, s. 43). Nitel araştırmalarda ele alınan olay veya olgular belirli bir sıra veya kriterlere bağlı olmadığı için karmaşık bir yapı sergiler ve böylece sorunu etkileyen değişkenler, olaylar arasındaki ilişkiler ve süreçler karışık halde bulunur (Layder, 2013, s. 62). Nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanan bu araştırmada da haber dergiciliğinin kaybolma nedenleri sadece tarihsel arka plan üzerinden değil alanın aktörleri olan gazetecilerle yapılan görüşmeler sonucunda analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın tarihsel arka planı için incelenen haber dergilerinin künyelerinden yola çıkarak 23 gazeteyle iletişime geçilerek çalışmaya davet edilmiş ve 11⁶ kişiden olumlu dönüş alınmıştır. Haber dergilerinde çalışmış gazeteciler ile yapılan görüşmelerde deneyimlerin ve anlatıların bölünmemesi ve kişilerin cevaplarını kendi sözcükleri, terimleri ile verebilmesine imkân tanımak adına yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Araştırmacının derinlemesine bilgi toplamasını ve soruların yerini görüşmenin gidişatına göre değiştirilebilme esnekliği bu tercihin en önemli nedenidir. Katılımcıların dağılımında genel yayın yönetmeni, yazı işleri müdürü, haber müdürü, muhabir ve tasarımcılar olmasına dikkat edilmiştir. Böylece haber dergilerinin tüm bileşenlerinin çalışmaya dahil edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca görüşülen gazetecilerin çoğu haber dergiciliğinin ikinci dönemi olarak adlandırılabilir olan 1990 yılı sonrasında alana dahil olmuştur. Bu ayrıntıdan yola çıkarak tek bir dergiye odaklanmak yerine dönemin en önemli üç haber dergisi olan Nokta, Tempo ve Aktüel’de çalışmış gazetecilerle görüşme sağlanarak çalışma için daha geniş bir perspektif hedeflenmiş ve aynı zamanda çalışmanın sınırlılığı sağlanmıştır. Görüşmeler çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. Görüşme takvimi önceden hazırlanmamış, görüşme gün ve saati kendilerine bırakılmıştır. Sorular belirli bir sırada oluşturulmuş olsa da görüşmeler esnasında anlatı akışını bozmamak adına soruların sırası değiştirilmiştir. Gazetecilerin kendilerini rahat hissetmeleri adına soruların dışına çıkacak şekilde verdikleri cevaplarda engelleyici olunmamış ve deneyimlerini aktarmalarına izin verilmiştir. Böylece çalışmaya yeni bakış açıları kazandırılmıştır.

3.1. Etik Kurul İzni

Görüşmelerin tamamı Giresun Üniversitesi Rektörlüğü, Etik Kurulu Başkanlığının 14.09.2021 tarih, E-50288587-050.01.04-42666 no’lu etik kurul onayı ve katılımcıların izni alınarak kayıt altına alınmıştır. Kayıtlar bilgisayar ortamında muhafaza edilmiş, deşifresi yapılarak kaydedilmiştir.

3.2. Haber Dergilerinde Gazetecilik Pratikleri

Haber dergiciliği alanında çalışmış gazeteciler ile mesleki pratikleriyle ilgili yapılan görüşmelerde genel olarak ortak bir söylem gelişmiş olsa da bu aşamada bir konunun altını çizmek gerekir. Daha önce vurgulandığı gibi haber dergiciliği iki farklı dönemden oluşan bir yapıya sahiptir. 1954 yılında Akis ile başlayan ve 1980 askeri darbesine kadar olan süre haber dergilerinin genellikle iç politika ve ekonomi konularıyla ilgilendiği, satıştan ziyade gündemi belirleyen konuların detaylandırılarak kamuya sunulduğu ve bu yapıyla gazetecilik alanının siyaset alanına daha yakın duruş sergilediği bir dönemdir. Dolayısıyla bu dönemdeki gazetecilik pratikleri bahsi geçen perspektifler odağında işlemiştir. Ancak özellikle 1980’li yılların ortasından itibaren hem ülkede hem de medyada esen dönüşüm rüzgarından haber dergileri de etkilenmiş, daha çok toplumsal sorunların odak alındığı bir habercilik anlayışına geçilmeye başlanmıştır. Bu geçişin merkezinde ise gazetecilik alanının artık ekonomi alanına doğru yaklaşması yatmaktadır. Satışın ön planda olduğu ve insanların değişen ilgi ve algılarını besleyecek konuların daha çok işlendiği haber dergiciliğinde de daha önce işleyen kuralların da değiştiği görülmektedir. Nitekim görüşme yapılan 11 gazeteciden bahsi geçen ilk dönemde konumlanan iki gazeteci Mehmet Y. Yılmaz ve Fehmi Ketenci’dir. Geriye kalan 9 gazeteci ise haber dergiciliği alanına değişim döneminde dahil olmuştur. Dolayısıyla alanın kurallarına dair belirtilen görüşler haber dergiciliğinin 1990’lı yıllar ve sonrasını kapsamaktadır:

“Temel gazetecilik faaliyetinden farklıdır haber dergiciliği. Temel gazeteciliğin kuralları orada da geçerlidir ancak dergi daha ayrıntı ister. Daha titiz araştırma ister. Yani şimdi mesela sen bir haber yaparken ‘Ben dün Mehmet Yılmaz ile görüştüm Aktüel’i çıkardı’ Bu bir haber midir?”

⁵ Ridvan Akar (Tempo), Ayşegül Savur (Tempo), Yenal Bilgici (Nokta-Aktüel-Newsweek Türkiye), Zeynep Özyol (Tempo), Mehmet Y. Yılmaz (Yankı-Tempo-Aktüel), Güçlü Özgan (Nokta-Tempo), Oğuz Şenoğuz (Aktüel-Tempo), Uğur Özen (Nokta), Fehmi Ketenci (Milliyet Dergi Grubu), Ali Boratav (Nokta-Aktüel), Mine Akverdi Denктаş (Aktüel).

Haberdir. Gazetede yer alabilir mi? Tabii ki. Ama bu bir dergide yer alabilecek bir haber midir? Değildir. Çünkü başka şeyler lazım bunun bir dergi haberi haline gelmesi için. Sizin o soruyu bana niye sorduğunuzdan başlayarak benim neden 'ben dergiciyim' dediğimin gerekçelerini de içeriyor olmalı dergide yayınlanacak haber (Mehmet Y. Yılmaz, 17 Ekim 2021 tarihli görüşme)."

Mehmet Yılmaz'ın ifade ettiği gibi haber dergiciliğindeki pratikler temel gazetecilik faaliyetlerden oldukça farklıdır. Özellikle haber üretim süreçleri düşünüldüğünde bu farklar daha net ortaya çıkmaktadır. Günlük gazetelerde her gün sabah toplantısı yapılır, konular dağıtılır ve dağıtılan konuları alan muhabirler haberlerini getirirler. Daha sonra bunlar edit edilir ve görsel bölüme verilir. Görsel bölüm haberleri işler, sayfalar yapılır ve gazete basmaya gider. Haber dergiciliğinde ise durum biraz farklıdır. Oğuz Şenoğuz'un deyimiyle; "1/7 çarpmadır" (05 Aralık 2021 tarihli görüşme). Haber dergiciliğinde haberin gelişmesi önce muhabir aracılığıyla başlar. Muhabir öncelikle neler olup bittiğini algılar. Hangi ayrıntıların okuyucunun ilgisini çekebileceğini tespit eder. Sonra da tespit ettiği ayrıntıların mümkün olan en detaylı şeklini haberleştirir. Bu anlamda gazetecinin haberi için tanınan yer ve zaman lüksü haber dergilerinin en önemli farklarından birisidir:

"Dergi için anlık gelişmelerin hiçbir önemi yoktur. Dünya yıkılsa değişmez bu durum. Örneğin 11 Eylül saldırısında olduğu gibi. Yani dünyanın en büyük hikayelerinden biri değil mi. Dergi, 11 Eylül'ü yapanların profilini haber yapmak durumundadır. Kim bunlar, ne zaman ortaya çıkmış? Gelişim kronolojisi, hangi ilişkiler ağından geçtiğini, hangi isimlerin önüne çıktığını, kimlerin desteklediğini detaylı vermek zorundadır (Zeynep Özyol, 05 Ekim 2021 tarihli görüşme)."

Haber dergiciliği alanının kendine ait kurallarından birisi de gazetelerden oldukça farklı olan üslup ve dil farkıdır. Haber konularının işlenişi ve veriliş şekli dergileri gazetelerden ayıran en önemli nokta olarak öne çıkmaktadır:

"Haber dergiciliğinde birkaç kural vardır. Bir tanesi üslup. Yani iyi yazı yazan birisi olmanız gerekir. Çünkü haber dergilerinin dili gazetelerden bütünüyle farklıdır. Haberin 5N1K'sını oluştururken bile size bir hareket alanı bırakır. İkincisi, analitik düşünme. Haber kendi içinde akmaz. Siz haberi parçalarsınız. Bu anlamda gazetecinin yorum yapabilme refleksine sahip olması gerekir. Üçüncüsü ise tabii ki derinlik. Gazeteci analitik düşünme becerisini haberin farklı boyutlarını derinleştirerek yazdığı metne yansıtmalıdır (Rıdvan Akar, 17 Eylül 2021 tarihli görüşme)."

Derinlikli araştırmak, ayrıntıları odağa almak, dili iyi kullanmak ve daha kapsamlı düşünme refleksine sahip olmak mesleki pratikler olarak ön plana çıksa da bunlarla birlikte haber dergiciliğinin diğer gazetecilik pratiklerinden ayrılan en temel unsuru gazetecilik rutini. Haber dergilerinde çalışan gazeteciler için gazetecilik rutini, belli saatler içinde gerçekleşmeyen yani sabah başlayıp gece saatlerine kadar devam eden bir süreçtir. Sürekli döngü halinde devam eden bu pratik gündelik yaşam pratiklerini de kaplayarak gazetecilerin bir nevi yaşam tarzı haline gelir:

"Gazeteler ağırlıklı olarak gündemin peşinde koşarken dergiciler aslında bundan özellikle kaçmaya çalışırlar. Tam tersi yani akıntıya karşı yüzmeye çalışırsın. Özellikle gündemin kenarında köşesinde kalan ya da unutulmaya yüz tutmuş ve ön plana çıkması gereken ama bir şekilde çıkamayan konuları gündeme almaya çalışırdık. Haber toplantısından sonra getirdiğiniz konu kabul edilmişse o haber bitene kadar tüm hayatınız artık o olur. Bu bir hafta da olabilir daha fazla da. Geniş zamanlarda çalışma özgürlüğü ve rahatlığı var olduğu için ortak çalıştığınız kişilerle sürekli beraber oluyorsunuz. Özellikle derginin final gecelerinde genelde dergi binasında sabahlardık. Yani bir şekilde onlarla sosyalleşir hale geliyorsun. Hayat görüşün ve zevkler aynı oluyor. Haberinle uğraşmadığın zaman bile dergide yine haber konuşuyorsun (Güçlü Özgan, 04 Kasım 2021 tarihli görüşme)."

Haber dergiciliğinde özellikle haber için var olan çalışma özgürlüğü ve rahatlığı gazeteciliğe dair mesleki pratiklerdeki farkları da ortaya çıkarır. Haber üretim sürecinin gazetecinin merakıyla başlaması ister istemez kendisinden beklenenleri de farklılaştırmaktadır. Hayatın içinde olmak, insanların değişen meraklarını takip etmek ve entelektüel yaşama hâkim olmak haber dergiciliği çalışan gazetecilerin öne çıkan pratikleri olarak dikkat çekmektedir.

3.3. Haber Kaynakları ve Haberlere Müdahale

Haber kaynakları, haber üretim sürecinin devamlılığı için en temel unsurdur. Gazeteci kendi tanıklığında gerçekleşen olayları haberleştirebileceği gibi edindiği bilgi veya istihbarat doğrultusunda haber hikayesini yaratabilir. Bu bağlamda bir gazetecinin en önemli sermayesi haber kaynakları ve onlarla kurduğu ilişkidir. Bu ilişki de 'güven' üzerine kuruludur. Gazeteci öncelikle haber kaynağına güvenmeli ve bunu hissettirmeli, haber kaynağı da güvenilir olmalıdır. Haber dergiciliğinde de haber kaynaklarını konumlandırma şekli gazeteler ile benzerlik gösterse de bazı temel farklar olduğu açıktır. Yapılan görüşmelerde haber kaynakları için ifade edilen ortak görüş ulaşılabilmektedir. Kime ne kadar hızla ulaşabildiği ve ne kadar hızlı reaksiyon alınabildiği haber dergiciliğindeki kaynağın tanımı olarak öne çıkmaktadır. Ancak haber dergiciliğinde kullanılan haber kaynaklarının yukarıda ifade edilen klasik tanımından farkı, haber kaynağının genellikle bir insan olarak düşünülmesinin hatalı bir algı olmasıdır:

"Haber kaynakları çok çeşitlendirebilir ama hani insanların gözünde şöyle bir şey oluyor galiba. Haber kaynağı dendiğinde birileri var böyle sürekli konuşuyoruz gibi bir şey. Öyle bir durum yok. Haber kaynağı dediğimiz insanlar her yerde her şekilde karşımıza çıkabilir. Ne bileyim sokakta bir kafede otururken yan masada konuşulan konuda bir haber kaynağı olabilir. Ya da bir dükkânın önünden geçerken orada bir tabelada gördüğünüz bir not bile bir haber kaynağı olabilir. Ama haber kaynağını bir insan olarak tanımlıyorsak haber dergiciliği çok çeşitli alanlara uzanan bir tür. Kültür sanattan siyasete ve oradan mizaha kadar uzanan konu skalası mevcut. Ünlüler dünyasından da tanıdıklarınız olabilir. Yani haber dergiciliğinde yelpaze oldukça geniş. Her yaptığınız haberde görüştüğünüz konuştuğunuz insanlar bir nevi kaynağınız oluyor. Ve yer geldiğinde onlara yeniden başvurabiliyorsunuz. Ama bu filmlerde romantize edildiği gibi gazetecilerin telefon açıp gizli muhbirlerden istihbarat aldığı gibi bir durum değil. Bunu yapan gazeteciler olabilir tabi ki yani siyasette kulis gibi. Ama haberin dünyası bununla sınırlı kalmayacak şekilde geniştir. Bir not, bir rapor, bir sohbet ortamında konuşulanlar, bir kitap, bir mekân... her şey haber kaynağı olabilir (Ayşegül Savur, 17 Eylül 2021 tarihli görüşme)".

Gazetecinin sadece haber kaynaklarıyla olan ilişkisini değil aynı zamanda rekabetin yoğun olduğu sektördeki diğer gazetecilerle iş birliği içinde olmayı da karşılayan "güven", hem gazeteciler arasında haber kaynağı paylaşmasına hem de gazetecinin kaynak çeşitliliğini genişletmesine yardımcı olur:

"Siz haber toplantısına girdiğinizde o menüyü hazırlamakla mükellefsiniz ve bu önemli bir menü. Yani o dergide nelerin yer alacağı önemli. Eğer alan muhabirleriniz iyiye onlar getirir haberi size. Siz de bir alan muhabiri iseniz kendi haber kaynaklarınızı kullanırsınız. Bunlarda işte ne bileyim ekonomici iseniz, eğitimci iseniz, eğitim muhabiri iseniz, sağlık muhabiri iseniz orarlardan devşirilen haberlerdir. Ancak toplantıdaki dağılıma göre haber kaynaklarının paylaşımı süreci daha hızlı işlettir (Rıdvan Akar, 17 Eylül 2021 tarihli görüşme)".

Haber dergiciliğinde haber kaynağının "ulaşılabilir" olması ana kural iken gazetecinin kaynakla kurduğu ilişkide dikkatli olması da altı çizilmesi gereken bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Mehmet Y. Yılmaz (17 Ekim 2021 tarihli görüşme) haber kaynaklarının gazeteciyi kendi istedikleri yöne çekmeye çalışabileceklerini ve böylece özellikle alana yeni dahil olan tecrübesiz gazetecilerin bu tuzağa düşebildiklerini vurgulamaktadır. Editöryal sürecin niteliği ise haber kaynaklarıyla yaşanabilecek bu durumun telafisinde oldukça değerlidir:

"Haber kaynakları doğal olarak her haberi kendi bakışından görmek ister. Gerek muhabiri gerekse muhabir aracılığıyla editörleri bir yöne çekmeye çalışır. Tecrübesiz muhabirler o tuzağa çabuk düşebilirler. Dergilerin önemi de buradan kaynaklanıyor. Gazetede o hataları telafi etmek kolaydır, haber düzeltilebilir. Ama dergi bugün çıktığı zaman 'tekrar düzeltereğim ben bunu' dediğinizde bir hafta istiyor. Daha titiz davranmak gerekir. O editörler tecrübeliyse, doğru soruları muhabire soruyorlarsa haber kaynaklarının manipülasyonlarını minimuma indirirler. Tamamen ortadan kalkmaz ama minimuma indirmenin yolu iyi bir editöryal faaliyetidir."

Gazetecilik alanı içinde yer alan mecraların birçoğunda kurumsal yapılar genellikle dikey hiyerarşi olarak örgütlenir ve bu yapının en önemli özelliği kuruluşun yönetici konumunda yetkililerinin sansür, habere müdahale veya gazetecinin otosansüründe ortaya çıkmasıdır. Gazeteci bağlı bulunduğu kuruluşun yayın politikasını haberleriyle yayma noktasında yaşadığı baskı ile birlikte hem kendisine hem de kültürel üretiminin bir parçası olan ha-

berine yabancılaşır. Dikey hiyerarşi tam bu noktada kendini gösterir ki nitekim farklı medya kuruluşlarında çalışan gazetecilerin çoğu son yıllarda bu durumla karşılaşmaktadır. Ancak çalışma kapsamında görüşülen gazeteciler ana akım medyanın yaşadığı müdahale ve sansür mekanizmalarının haber dergilerinde ciddi bir şekilde işletilmediğini ifade etmişlerdir. 11 gazeteciden sadece Rıdvan Akar (17 Eylül 2021 tarihli görüşme) bu durumla çalıştığı iki farklı dergide karşı karşıya kaldığını ve yaşananlar nedeniyle ayrılmak zorunda kaldığını belirtmiştir:

“Gerek Panorama gerekse Tempo’dan yaptığımız haberler nedeniyle ayrılmak zorunda kaldım. Panorama dergisinde başka bir yayın grubunun yasadışı işlerini ortaya çıkarmıştım muhabir olarak ve o dönem ki yöneticilerimiz bu haberi basmak istediklerini söylediler ama derginin sahibi konumundaki patron bunun yapılamayacağını ifade etti. Biz de ufak çaplı bir direniş gösterip sonunda işten kovulduk. Tempo’da da bir foto muhabiri arkadaşımız kütüphanede foto röportaj yapacaktı. Yani 6-8 sayfalık foto röportaj haberi idi. Minyatürlerde Hazreti Muhammed'in bir minyatürünü buldu. Biliyorsunuz Farsi inanışında Hazreti Muhammed'in minyatürü yani çizimi olabiliyor. Biz de referans göstererek o haberi koyduk dergiye. 90'lı yıllarda İslami hareketler daha radikaldi. Türkiye'nin farklı bölgelerinde dergiye dönük protestolar gerçekleşti. O protestolar üzerine genel yayın yönetmenini dergi yönetimi yani patron görevden aldı. Ben de protesto etmek için istifa ettim.”

Rıdvan Akar haricinde görüşme yapılan diğer gazeteciler çok keskin bir şekilde haberlerine bir müdahale veya sansür ile karşılaşmadıklarını vurgulamışlardır. Haber dergilerinin bu anlamda özellikle gazetelere göre çok daha rahat ve özgür olduğuna dair yapılan vurgulamalar tüm gazetecilerin ortak görüşü olarak dikkat çekmektedir:

“Genellikle haber dergiciliğinde özellikle belli bir ideolojik kesime, partiye ya da derneğe bağlı değilseniz yani kendi başına habercilik kaygısı olan bağımsız diyebileceğimiz bir mecra ise bu genellikle haberlerin türüne karışılmaz. Bu haberi yapmayın gibi şeyler söylenmez. Onları daha çok ilgilendiren şey haberin okunabilirliği, reklam geliri sağlayabilmesidir. Bu da tiraj ile mümkündür. Hukuki sorun yaratmaması en önemli meseledir aslında. Eğer yapacağınız haber hukuki sorun yaratacaksa o zaman derginin başına iş gelebilir. Örneğin para cezası ödemek durumunda kalabilir ya da kapatma cezası gibi hatta hapis cezasına kadar çeşitli cezalar söz konusu olabilir. Ben bir örnek vermek istiyorum. 1982’lerde Nokta dergisinin meşhur bir kapağı vardır. Hukuki olarak sorunlu bir kapaktı. YÖK Başkanı’nı olumsuz ya da hakaret olarak algılanabilecek şekilde gösteren bir durumdu. Derginin hukukçuları bu kapak haberinin ceza alabileceğini söylediler. Bunun üzerine genel yayın yönetmeni kapağın ne kadar ceza alacağını hesaplattı ve yüklü bir miktar para cezası alacağı ortaya çıktı. İlginç bir şekilde sanırım derginin ceza parasından çok daha fazla satacağına inandıkları için kapağı yayımladılar ve cezayı ödediler. Ancak bu tür şeyler haber dergilerinde yapılırdı. Yayının belli bir ideolojisi olmaması ve bağımsız habercilik kaygısı ile yapılıyor olması önemli burada (Uğur Özen, 09 Aralık 2021 tarihli görüşme).”

Görüşme yapılan gazetecilerin çoğu haberlerine herhangi bir müdahale yapılmadığını ifade ederken aslında bağlı buldukları kurumun yayıncılık kimliğinin haber seçimine ilişkin kriterlerini içselleştirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla herhangi bir müdahale olmasa bile gazetecinin bir kontrol mekanizması geliştirdiği oldukça açıktır. Haber dergiciliğinde her ne kadar yöneten-yönetilen ilişkisi örgütsel yapıda görünüyorsa da bu ilişkinin haber üretim sürecine yansımaları söz konusu değildir. Nitekim günümüzde medya şirketlerinin karar ve içeriklerini etkileyen politikaların ve bu politikaları belirleyen mülkiyet yapılarının haber dergilerinin popüler olduğu dönemde var olmadığının da altı çizilmelidir.

3.4. Haber Dergilerinin Kaybolması ve Gazetecilik Mesleği Üzerine Etkisi

Araştırmanın bu noktasında haber dergiciliğinin medyanın geçirdiği dijital dönüşüme neden adapte olamadığı ve kaybolduğu sorgulanmıştır. Nitekim haber dergiciliğini merkeze alan bu çalışmanın ana sorunsalını da bu konu oluşturmaktadır. Görüşme yapılan gazetecilerin hemfikir olduğu konu haber dergilerinin yapısal özellikleri nedeniyle dijital dönüşümün yaşanmamasıdır. Hem haftada / on beş günde bir kez yayımlanması hem araştırmaya dayalı olması yani bir anlamda yavaş gazeteciliğe dayanması hem de sınırlamalar dönüşümü engelleyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır:

“Aslında sorun haber dergiciliğinin kurgulanmış temelinden kaynaklanıyordu. Dergilerdeki temel amaç; bir haftada neler olup bittiğini takip edememiş okuyucuya genel bir özet sunabilmektir. Dijital dönüşümle beraber bunu çok daha hızlı yapabilecek mecralar ortaya çıktı. Ayrıca haber dergiciliğinin ikinci özelliği olan detaycılık bu noktada sorun oluyordu. Senin sayfa sınırlamanın içinde bıraktığın ve mecburen kısalttığın bir şeyi internette 30 sayfa yayımlayabilirsin. Okumak isteyen, meraklısı oradan kolayca okuyabilir, ulaşabilir. Detay okumak istemeyen Twitter’den okuduğu şeyi haber zannediyor. Bu dönüşümün haber dergilerini yok etmesi kaçınılmazdı (Mehmet Y. Yılmaz, 17 Ekim 2021 tarihli görüşme).”

Dijitalleşmenin merkezinde yer alan hız olgusunun haber dergilerinin yapısıyla olan çelişkisi dönüşümün önündeki engellerden birisi olarak dikkat çekmektedir. Yenal Bilgici’de (21 Eylül 2021 tarihli görüşme) sorunun cevabının sadece Türkiye ile sınırlı olmadığını ve dünyada da öncü olan birçok haber dergisinin benzer sorunlar yaşadığını belirtmiştir; “Yani bu Türkiye’den bağımsız bir soru... Şimdi baktığımız zaman haber dergiciliği alanında sadece haftalık Time kaldı. Newsweek de var. Ama Newsweek’in yapısı değişti; iki fasikülden ibaret, tuhaf bir yayın haline geldi. Time ise özel sayılar yaparak kendini sanki haftalık bir haber dergisi değil de tematik bir dergi gibi konumlandırmaya başladı. Zamanla ilgili bir şey bu... Yani artık insanların sabrı yok beklemeye”. Ancak dijitalin hız merkezli yapısına ayak uyduramamak tek başına bir etken değildir. Önemli engellerden birisi de maliyetin düşürülmemesi ya da başka bir ifadeyle kâr odaklı yönetim yapısıdır:

“Dijitalleşme süreci ile birlikte medya açısından işler daha da kolaylaştı. Yani haftada bir yayımlanan on beşte bir yayımlanan bir derginin reklam kapasitesi ile günlük olarak yayımlanan bir yayının reklam kapasitesi arasındaki uçurum ve maliyet farkı çok fazladır. Dolayısıyla aradaki farkı karşılamak mümkün değildi. Tabii bir de işgücü farkı var. Şu an Türkiye’deki birçok medya kuruluşu ajansları kullanıyor. Neden? Maliyeti oldukça düşük. Ama dergiler ajansları kullanmazlar. Haber için muhabir hatta yanında da foto muhabir desteği vermesi gerekiyor. Dergicilik bu anlamda daha maliyetliydi işveren açısından. Bu da patronları uzaklaştırdı ki bu işi istemediler (Güçlü Özgan, 04 Kasım 2021 tarihli görüşme).”

Haber dergilerinin dijital dönüşümde temel problemleri olarak öne çıkan yapısal sorunları aslında kendi iç dinamikleri ile bağlantılıdır. Ancak yaşanan süreçte alanın kaybolmasını etkileyen bir nevi dış faktörler de mevcuttur. Nitekim görüşlerini bildiren gazetecilerin vurguladığı konulardan birisi de arz-talep dengesinin değişimidir. Özellikle 1980’li yılların ortasından sonra ülkenin geçirdiği dönüşüm hem insanların ilgi alanlarını hem de haber dergilerinin konularını etkilemiştir. Okuma alışkanlığının giderek azalmasının üzerine dijitalleşmenin sunduğu seçenekler eklenince haber dergileri bu sarmaldan çıkamamıştır. Aslında gazetecilerin toplumsal değişimin yaşadığı 1980 sonrası dönemde azalmaya başlayan okuma kültürüne yönelik yaptığı vurgu günümüzde neredeyse tamamen dijital kodlara teslim olmuştur. Günümüzde okuma pratiği göz atma veya gözden geçirme şeklinde değişmiştir. Bununla birlikte okuyucuların haber alma biçiminde de değişimler yaşanmış, okuduklarını içselleştirme ve akılda tutmadan uzaklaşarak bilgi sahibi olma yerine sadece fikir sahibi olma eğilimine geçmiştir.

Haber dergilerinin dijital dönüşümüne neden adapte olamadığının farklı farklı ama birbirleriyle bağlantılı bu kadar nedeni varken “Acaba hiçbir girişim olmadı mı” sorusu oldukça önemli görünmektedir. Aslında cevap tarihsel sürecin işlendiği çalışmanın birinci bölümünde kısmen verilmişti. Çünkü Türkiye’de yayınlarını internet ortamına aktaran ilk yayın kuruluşu bir haber dergisi olan Aktüel’dir. Dolayısıyla aslında dijitalleşmenin ilk adımının bir haber dergisinden gelmesi dikkat çekicidir. Bu süreçte yaşananları uzun yıllar Aktüel dergisinde çalışmış Mine Akverdi Denктаş (24 Mart 2022 tarihli görüşme) şöyle anlatmaktadır:

“1996 yılında internet ülkeye yeni geldiğinde Aktüel olarak bir sitesi olan ilk dergiydik. Bir tane bilgisayarda internet bağlıydı ve İngilizce seviyemin iyi olması nedeniyle dünyadaki benzer haber dergilerini tarayarak konu buluyordum. Ahmet Örs’ün başlattığı bir projeydi aslında bu. Tabii sadece tarama için kullanmıyorduk interneti. ‘aktuel.com.tr’ uzantılı sitemize yavaş yavaş dergi haberleri aktarılıyordu. Ancak sebebini net olarak bilmesem de sanırım kimse bir gelecek görmediği için ilgilenilmedi ve daha sonra tüm içerik kayboldu gitti.”

Aktüel dergisinin dijitalleşme adına attığı ilk adım oldukça önemlidir ancak bu dönüşümü sürdürmemesi/sürdürememesi belki de bu adımın internetin ülkeye yeni girdiği yani çok erken bir zamanda atılması ve geleceğe

dair öngörülerin netleşmemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bahsi geçen dönemde yapılan adımın ekonomik bir getirisi olmaması da sürdürülememesinde önemli bir etken olabilir ki ilerleyen süreçlerde bile bu durum dijital dönüşümün önündeki en önemli engellerden birisi olarak varlığını sürdürmüştür. Tam da bu noktayla ilişkili olarak uzun süre Tempo dergisinin üst kademelerinde görev alan Ayşegül Savur (17 Eylül 2021 tarihli görüşme) oldukça dikkat çekici bir hikâye anlatmaktadır:

“Bu durum aslında patronajla alakalı. Bizler çalışanlar olarak çok gündemde tuttuk. Çünkü çok daha fazla takip ediyoruz dünyada neler oluyor nereye gidiyor bu işler diye. Hatta şu hikâyeyi de anlatayım çoğu insan bilmiyor sanırım. Tempo’yu yaşam tarzı dergisine dönüştürdüğümüz zaman Doğan Burda dergi grubu içinde Tempo’nun sıcak haber ya da ağır haberler yapan tarafının ölmemesi için ‘tempo24.com.tr’ adında internet sitesi kuruldu. Başına da Milliyet’ten Doğan Akın geldi. Bizim dergi ekibinin bir bölümünü siteye kaydirdik. Çünkü aylık dergiye geçtiğimiz için kadromuzun da küçülmesi gerekti. Bizden, haftalık çıkıyorken çalışan 25 kişiden çalışan sayısını 5-6 kişiye indirmemiz istendi. Tabi bunlar acı şeyler. Gel zaman git zaman çok da güzel bir altyapı kurulmuşken sonra buraya yatırım yapılamayacağı kararı çıktı. Böyle bir durumda Doğan Akın olayı dışardan sürdürme isteğinde bulundu. Bu da hoş görüldü yönetim tarafından. Ancak aralarındaki anlaşmayı tam olarak bilmiyorum tabi ki. Böylece ‘T24’ doğdu. Yani T24’ün T’si Tempo’dan gelir. Bahsettiğim olay 2009 yılında yaşandı. Yani o yıldan itibaren Tempo24 olarak desteklenmiş olsaydı bugün dijital ayak uydurmuş haber dergilerinden bahsediyor olacaktık.”

Aslında her iki hikâyeden de çıkan temel sonuç dijitalleşmenin etkisinin ve geleceğinin o dönem çok iyi anlaşılabilmesidir. Hâkim olan bakış açısı sadece yapılan işin ne kadar kazandıracağı üzerinedir. Sermaye sahiplerinin bu dönüşüme zaman tanımak yerine sabırsız olması haber dergileri için dijitalleşmenin başlamadan bitmesi ne neden olmuştur.

Çalışma kapsamında sorgulanan unsurlardan birisi de haber dergilerinin kaybolmasının gazetecilik mesleği üzerinde olumsuz bir etki yaratıp yaratmadığıdır. Öyle ki günümüzdeki hız olgusunun haber üzerinde yarattığı dezenformasyonun (yalan haber, teyit edilmeyen bilgi kullanımı vb.) haber dergilerinin gazetecilik anlayışının hatırlanmasında önemli olduğu düşünülerek gazetecilere görüşleri sorulmuştur. Nitekim görüşme yapılan gazetecilerin ortak görüşü mesleğe yeni başlayan gazeteciler için sürecin öğrenilmesi açısından bir okul görevi görmeleridir:

“Kesinlikle öyleydi. Gerçek anlamda bir okul olduğunu ben özellikle Nokta dergisinde öğrendim. Yani öyle bakıp bundan hiçbir şey olmaz denilen insanların sürecin sonunda ne hale geldiklerini gördüm. Birebir şahit oldum kendim de buna dahilim. Yani kimse öğretmekten paylaşmaktan gocunmazdı. Çalışma arkadaşlarınızla beraber yaşıyor ve sosyalleşiyordunuz. Bu haberlere de yansiyordu. Arkadaşının açığını kapatmaya çalışıyordun ya da o da senin (Güçlü Özgan, 04 Kasım 2021 tarihli görüşme).”

Zeynep Özyol ise haber dergilerinin mesleğe olan katkılarının farklı alanlarda da kendini hissettirdiğine ve dergilerden yetişmiş gazetecilerin tecrübelerinden ve birikimlerinden yararlandığına dikkat çekmiştir:

“Mesleğe ATV’de başladım. Editörüm dergi kökenliydi. Ayşenur Arslan haber koordinatörüydü ve Nokta kökenliydi. Ve oradaki insanların çoğu dergi kökenliydi. Çok donanımlı insanlar dolayısıyla sorduğunuz her soruya cevap alabildiğiniz, olayların tarihi gelişimini, süreç okumasını, kronolojisini ve analizini yapabilen insanlardı. Oralardan gelen insanların entelektüel seviyelerinin hayli yüksek olduğunu gözlemlemiş bir insanım. Çok şey aktardılar, öğrettiler. Şimdi ise yeni kuşak gazetecilerin iyi yetişebilmesi, bazı şeyleri idrak edebilmesi ve meslekle ilgili ilkeleri koruyabilmesi için örnek aldığı kişinin de belli bir seviyede olması gerekiyor. Dolayısıyla o anlamda haber dergilerinin olmayışının bir eksiklik olduğunu düşünüyorum (05 Ekim 2021 tarihli görüşme).”

Mesleğe yeni başlayan gazeteciler için araştırma yapmanın, bilgiye ulaşmanın ve haber kaynaklarıyla nasıl ilişki kurulacağına öğrenildiği bir okul olarak haber dergileri nitelikli gazetecilerin yetişmesinde önemli bir yapıydı. Mehmet Ali Kışlalı’nın ifade ettiği gibi; “Türkiye’de çok iyi ajans muhabirleri, gazete muhabirleri, gazete

yazarları, genel yayın müdürleri var ama onlar başka, bu iş başka, çok başka. Haber dergilerinden çıkan gazetecilerin birçoğunun geldiği nokta ortada. Haber dergileri gazeteciler için bir okul gibi çalışır” (Özen, 2003, s. 44-45).

Öyle ki günümüzde gazetecilik mesleği kadar gazetecilerin niteliklerinin de oldukça fazla tartışılması haber dergilerinin meslek açısından ne kadar değerli bir kurum olduğunu göstermektedir; “Dergicilik basın sektöründe yaratıcılık, analiz, kültürel birikim, farklı bakış açısı ve çok yönlü araştırma yeteneklerinin sanırım en çok kullanıldığı alandır. Böyle baktığınızda dergiciliğin gerilemesinin basın sektörünün insan gücü kapasitesinde bir erozyona neden olduğu kesin” (Ali Boratav, 14 Mart 2022 tarihli görüşme).

Yukarıda değinilen haber dergilerinin dijital dönüşümdeki yerini alamama nedenleri ve bu durumun gazetecilik mesleği üzerinde yarattığı olumsuzluklar görüşme yapılan gazetecilerin birçoğunun ortak paydada bulunduğu noktaları içermektedir. Yapılan görüşmeler göstermiştir ki haber dergilerinin mesleğin temel taşı olarak nitelendirilen gazetelerden ayrı veya bağımsız olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Nitekim Yenal Bilgici (21 Eylül 2021 tarihli görüşme) bu durumu şöyle özetlemektedir:

“Esasında gazetecilikle ilgili erozyonun esas sorumlusunun dergiciliğin kaybolması olduğunu düşünmüyorum. Mesleğin temel taşı günlük gazetelerdir. Ama bugün gazetecilik mesleği üzerinde bir erozyondan bahsediyorsak nedenlerden bir tanesi bu okul niteliğindeki dergilerin kapanmasıysa daha büyüğü gazetelerin iktidarla çok fazla içli dışlı olmasıdır. Bununla bağlantılı olarak saygınlığını yitirmesidir. Öyle bir saygınlığını yitirmek ki bu: sadece kendini muhalif diye nitelendiren insanlar tarafından değil, o iktidar odağının kendi tabanlarının bile saygısını yitiren bir yapı bu. Dolayısıyla kutuplaşan bir yapı ve kaybolan bir güven meselesi var. İnsanlar şu an hiçbir gazeteci, kurum veya gazeteğe yüzde yüz güvenmiyor. Eskiden bu yüzde doksan civarındaydı. Haber dergileri şu an dijital olarak faaliyette olsaydı mesleğin yaşadığı bu bunalımdan bağımsız olabilirler miydi? Hiç sanmıyorum.”

SONUÇ

İnternetin yarattığı dijital dönüşüm özellikle kitle iletişimi alanındaki tüm olgu ve yaklaşımlarda derin değişimlere yol açmış ve özellikle haberin hem tanımı hem de uygulama biçimleri ciddi değişimlere uğramıştır. Bu değişimler aynı zamanda günümüzde yeni gazetecilik pratiklerini ortaya çıkarmış ancak bu pratikler aynı zamanda haber içeriğinin etkisi ve güvenilirliği tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların merkezinde ise haber değeri, haber kaynakları (teyit) ve haber içeriklerinin seçimi gibi konular yer almış ve gazetecilik mesleği hiç olmadığı kadar tartışmaya açık bir hale getirilmiştir. Dolayısıyla bu noktada haberin sunum biçimini ve gazetecinin konumunu dijitalleşme sürecinden farklı olarak geleneksel pratikler üzerinden tartışmak bu konuyla ilgili ortaya çıkan sorunların çözümünde yardımcı olacaktır. Tam da bu noktadan hareketle yapılan bu çalışma bir zamanlar gazetelerin karşısında önemli bir alternatif olan ve gazetecilik mesleğini icra etme şekilleriyle gazetelerden ayrılan haber dergilerini alanda çalışan gazetecilerin deneyimleri kapsamında irdelemiştir.

Tarihsel arka planda haber dergilerinin yaşadığı dönüşüm ve kaybolma süreci kısaca verilmiş olsa da gazetecilerin aktardıkları farklı hikâyeleri de karşımıza çıkarmaktadır. Öncelikle vurgulanması gereken nokta haber dergilerindeki gazetecilik rutini hem gazeteler hem de televizyonlardan oldukça farklıdır. Temel gazetecilik kuralları bu alanda da geçerlidir ancak haber dergilerinde daha fazla ayrıntı ve titiz bir araştırma süreci vardır. Gazetelerden farklı bir üslup ve haber dili olsa da esas belirleyici fark gazetecinin haberi için zaman ve yer lüksüne sahip olmasıdır. Dolayısıyla derinlikli bir araştırma, ayrıntıları odağa alma ve daha kapsamlı düşünme haber dergilerindeki gazetecilik anlayışının temelini oluşturmaktadır. Aslında bu durum günümüzün hızlı olmak adına teyit edilmeden verilen bilgilerle dolu, yüzeysel gazetecilik anlayışının tam zıttıdır. Bu zıtlık bağlamında literatürde yeni gazetecilik yönelimleri üzerine yapılan araştırmalarda tartışılan yavaşlık meselesi ise bir zamanlar haber dergilerinin omurgası olarak bizi karşılamaktadır. Tabi haber dergilerinin kendine has bu yapısı alanda konumlanan gazetecilerin yeteneklerini de çerçevelemektedir. Haber dergilerinde çalışan gazeteciler günlük olaylar, meseleler ve bakış açılarıyla ilgilenmeden daha kapsamlı düşünen ve entelektüel becerileri yüksek kişiler olarak öne çıkmaktadır. Gündemin peşinden koşmak yerine gündemin kıyısında köşesinde kalmış ön plana çıkması gereken ama unutulmuş bir ayrıntıyı yakalamak ve onu gündem yapmak haber dergilerindeki gazetecilik anlayışıdır.

Haber dergilerinin belki de en göze çarpan unsuru haber üretim sürecidir. Çünkü haber dergilerinde haber üretim süreci gazetecinin merakıyla başlar. Gazeteciler yapmak istedikleri haber konusuyla ilgili ön araştırma

yaparak haber toplantılara katılırlar. Haber toplantıları aynı zamanda gazetecilerin haber kaynaklarını paylaştıkları, haber konuları hakkında tartıştıkları ve olaya farklı pencereler sundukları bir ortam olarak dikkat çekmektedir. Yapılan görüşmelerde gazetecilerin yaptığı önemli vurgulardan birisi de haber kaynaklarıdır. Haber üretim sürecinin devamlılığı için hayati olan haber kaynakları ile güven üzerine kurulu bir ilişkinin varlığı söz konusudur ve kime ne kadar hızla ulaşılabilirdiği ve reaksiyon alınabilirdiği haber dergiciliğindeki kaynağın tanımıdır. İlginç olan ise insanların gözünde haber kaynaklarının sürekli olarak bir insan olarak düşünülmesinin hatalı bir yaklaşım olduğunun altının çizilmesidir. Yolda yürürken karşılaşılan bir tabela, yeni çıkan bir kitap, yeni açılan bir sergi veya bir mekânda otururken arka masada konuşulan bir konu vb. gibi her şey dergiler için haber kaynağı olabilir. Dolayısıyla haber dergilerinde haberin dünyası sınırları çizilemeyecek kadar geniş bir yelpazeye sahiptir.

Haber üretim sürecinin öne çıkan ayrıntılarından birisi de günümüz medyasının içinde bulunduğu sansür veya içerik sınırlama durumunun haber dergilerinde genel olarak yaşanmadığına dair vurgudur. Alanda çalışan gazetecilerin haber dergilerinin belli bir ideolojiye yaslanmadığını ve bağımsız haberciliğin merkezde olduğu yayıncılık anlayışına yaptıkları gönderme biraz çelişkilidir. Nitekim gazeteciler yapılan görüşmelerde haber seçimlerinin bağlı oldukları derginin yayıncılık anlayışına uygun şekilde yapıldığına dair ifadelerde bulunmuşlardır. Bu da bize müdahalenin gazetecilerin otosansüründe ortaya çıktığını göstermektedir. Haberlere müdahale doğrudan ve keskin bir şekilde kendini göstermemiş olsa da gazetecilerin kendilerinin bir kontrol mekanizması geliştirdiği aşikârdır.

Çalışmanın ana sorunsalı olan haber dergilerinin dijital dönüşüme adapte olamamalarının önündeki en büyük engelin haber dergilerinin yapısal özellikleri olduğu ortaya çıkmıştır. Haftada veya on beş günde bir yayımlanıyor olmaları, araştırmaya dayalı yapıları yani bir anlamda yavaş gazetecilik yapıyor olması dönüşümü engelleyen unsurlardır. Başka bir ifadeyle dijitalleşmenin merkezinde yer alan hız olgusunun haber dergilerinin yapısıyla olan çelişkisi engellerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabii bu durum tek başına bir etken değildir. 1990'lı yıllarda yaşanan holdingleşme süreci hem haber dergilerinin yayın politikalarını etkilemiş hem de kâğıt, baskı, işgücü gibi klasik olarak nitelendirilebilecek yapıları yani maliyetleri nedeniyle alana daha fazla yatırım yapılmamıştır.

Sonuç olarak bir zamanlar gazeteler için önemli bir alternatif olan, okurları için güncel gelişmeleri derinlemesine inceleyen, haberi ilk girme yarışının olmadığı yapıyla kaliteye odaklanan ve tasarımlarıyla ilgi çeken haber dergilerine günümüzün hız odaklı medya dünyasında özlem duymamak çok mümkün durmuyor. Bilginin doğruluğu ve kalitesi kavramlarının değersizleştiği günümüzde, içinde bulunduğumuz habercilik ortamı belki de hiç olmadığı kadar bu dergilere ihtiyaç duyuyor. Eğer dijitalleşme sürecinden geçebilselerdi hem konularını hem de misyonlarını gerçekleştirebilirler miydi sorusunun cevabını sanırım günümüzdeki gazeteler ve gazetecilik mesleğinin durumuna bakarak vermek zor olmayacaktır. Ancak şu da unutulmamalı ki dijitalleşmenin getirdiği avantajlardan birisi olan alternatif gelir modelleri ile gazetecilik mesleği kendisine yeni ortamlar yaratmıştır. Eğer varlıklarını sürdürüyor olsalardı Ayşegül Savur'un da vurguladığı gibi (17 Eylül 2021 tarihli görüşme); "Bu dönüşüm içinde yeni teknolojiler ile hikâyelerin detaylarla birleştirildiği haber dergileri örneklerine rastlamak belki de mümkün olabilecekti". Görüşme yapılan gazeteciler de genel olarak kullanıcıların aradığı detayı onun özelinde verebilecek bir dijital ortamı kullanarak iyi işlere imza atılabileceğini ve özlenen haber dergilerinin bu formatla yeniden ortaya çıkmasının mümkün olabileceğini vurgulamışlardır.

KAYNAKÇA

- Arık, M. B. (2013). 'Apolitik' Mizah Tartışmalarına Tarihsel Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(17), 89-104.
- Ayan, V. M. (2019). *AKP Devrinde Medya Alemi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Ceyhun, D. (1985). *Babıali'nin Şu Son Kırk Yıl*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çam, A., & Yüksel, İ. Ş. (2015). Türkiye'de Medyanın 2002 Sonrası Dönüşümü: Ekonomi Politik Bir Yaklaşım. U. U. Aydın, *Neoliberal Muhafazakar Medya* içinde (s. 66-102). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çavdar, T. (1982). Mecmua-ı Fünun Üzerine. *Amme İdare Dergisi*, 15(2), 83-98.
- Çeler, Z. (2011). 1980'lerde Türkiye'de Cinsellik ve Nokta Dergisi. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(2), 283-291.
- Çoban, S. (2006). *İletişim Fakültesi Öğrencilerinin İnternet Haberciliğinin Güvenirliliğine İlişkin Tutumları: İstanbul, Ankara ve İzmir İllerini Kapsayan Bir Uygulama Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No: 191852
- Engin, Y. (2019). 1980-2002 Döneminde Modernleşme ve İletişim. U. Gündüz (Dü.) içinde, *Türkiye'de Basından Medyaya Değişim Dönüşüm ve Modernleşme* (s. 197-218). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Girgin, A. (2001). *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Hürkan, S. (2006). *Üç Dergi Üç İnsan; Akis (Toker), Devrim (Avcıoğlu), Yankı (Kışlalı)*. Ankara: Sinemis.
- Layder, D. (2013). *Sosyolojik Araştırma Pratiği: Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Özcan, M. (1996). *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Haftalık Haber Dergiciliğinin Gelişim Evreleri (Akis Dergisi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No:42137
- Özdemir, M. (1992). *1980'lerde Türkiye'de Haftalık Haber Dergiciliği ve Nokta* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No:20529
- Özen, C. (2003). Mehmet Ali Kışlalı. S. Coşkun (Dü.), *Kendi Anlatımlarıyla Duayen Gazeteciler* içinde (Cilt I, s. 36-59). Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Sabah. (2020, 04 03). *Aktüel, corona virüsü sayısıyla geri döndü*. Retrieved 05 01, 2024, from [sabah.com.tr](https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/04/03/aktuel-koronavirus-sayisiyla-geri-dondu). <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/04/03/aktuel-koronavirus-sayisiyla-geri-dondu>
- Soygüder, Ş. (2003). *Eyvah Paparazzi*. İstanbul: Om Yayınevi.
- Suiçmez, M. (2009). *Dergi Haberciliği ve Nokta Dergisi* (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No:234986
- Şahin, H. (1984). Haftalık Haber Dergileri. *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler* içinde (1849-1984) (s. 55-70). İstanbul: Gelişim Yayınları.

Tellan, T., & Güngör, N. (2009). Fikir Akımları Eşliğinde Dergiciliğin Serüveni. K. Alemdar, *Türkiye'de Kitle İletişimi Dün-Bugün-Yarın* içinde (s. 64-73). Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Varlık, B. (1985). Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* içinde (s. 112-117). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, M. A. (2006). *Türkiye'de Haber Dergiciliği; Yeni Aktüel, Tempo ve Haftalık Dergilerinin Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No:207502

Yılmaz, S. (2018). *Bir Metaformoz Öyküsü 1980'ler ve Basın*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Yapar, A. (1999). *Fransa'da ve Türkiye'de Dergicilik Olgusu ve Kadın Dergilerinin Karşılaştırılması* (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr> Tez No:92279

Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- **Etik kurul onayı:** Görüşmelerin tamamı Giresun Üniversitesi Rektörlüğü, Etik Kurulu Başkanlığının 14.09.2021 tarih, E-50288587-050.01.04-42666 no'lu etik kurul onayı ve katılımcıların izni alınarak kayıt altına alınmıştır.
- **Çıkar çatışması:** Çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- **Finansal destek:** Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

-
- **Ethics committee approval:** All interviews were recorded with the approval of the Giresun University Presidency Ethics Committee, dated 14.09.2021, numbered E-50288587-050.01.04-42666, and the permission of the participants.
 - **Conflict of interest:** There is no conflict of interest.
 - **Grant support:** The author declared that this study has received no financial support.

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.
This study was carried out in accordance with research and publication ethics.